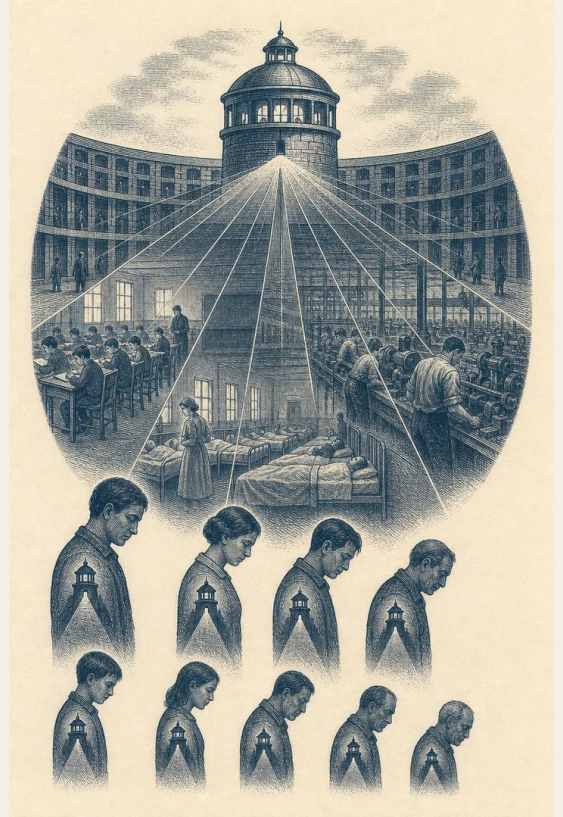

MICHEL FOUCAULT

Hapishanenin Doęuđu

28 sayfalık görselleřtirilmiř geniş zet

16 zgn bölüm gravürü · Gündelik rnekler
Ana fikirler · Eleřtiriler · Akılda kalan sahneler

zgn eserin yerini tutmayan açıklamalı okuma rehberi

OKUMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE

Bu rehberin pusulası

Meydandaki işkenceden gözetlenen hücreye geçişi basit insanileşme hikayesi olarak değil, bedeni daha yararlı ve uysal kılan yeni bir iktidar teknolojisinin doğuşu olarak okuyan çarpıcı rehber.

Bu kitap nasıl okunmalı?

Foucault hapishanenin iyi mi kötü mü olduğunu tek ahlaki cümleyle tartışmaz. Ceza biçimlerinin hangi bilgi, kurum ve beden teknikleriyle mümkün olduğunu tarihsel olarak inceler.

Panoptikon kitabın ünlü ama tek konusu değildir. İşkence, reform, asker, okul, sınav, normalleştirme ve hapishanenin başarısızlığı aynı zincirdedir.

Rehber iktidarı yalnız kötü hükümdar iradesi saymayacak; gündelik düzeneklerde çalışan, üretken ve karşı konabilir ilişkiler olarak açıklayacak.

KULLANIM ÖNERİSİ

Bir oturuşta bitirmek zorunda değilsiniz; her gravür bir sonraki durak için hafıza kancasıdır.

YOL HARİTASI

22 durakta kitabın bütünü

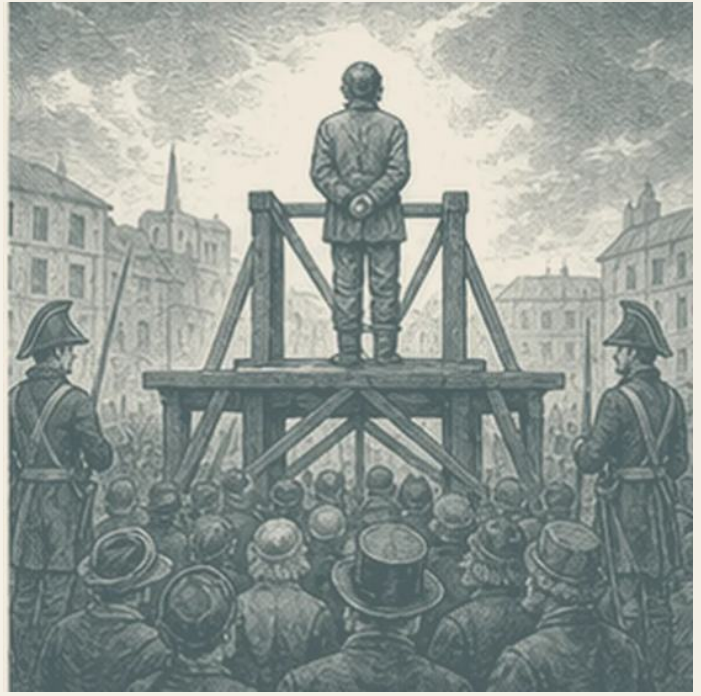
01	Bu kitap nasıl okunmalı?	12	Sınavın çift yüzü
02	Damiens'in parçalanmış bedeni	13	Panoptikon: Görünmeden görmek
03	Seksen yıl sonra sessiz çizelge	14	Veba şehri ve cüzzamlı
04	Suçtan suçlu ruha	15	Hapishane neden hemen yayıldı?
05	Reformcuların ekonomik cezası	16	Başarısızlık mı, işlev mi?
06	Uysal beden nasıl üretilir?	17	Karceral toplum
07	Mekanda herkese bir yer	18	Telefondaki küçük kule
08	Zamanın ince parçaları	19	Foucault'nun eksik bıraktıkları
09	Egzersiz ve basamak	20	Disiplinin yararı olabilir mi?
10	Hiyerarşik bakış	21	Bir kurumu Foucault gibi gezmek
11	Normalleştirici ceza	22	Bir cümlede kitabın özü

YENİ BÖLÜM

BİRİNCİ KISIM · BEDENDEN RUHA

BU BÖLÜMÜN DURAKLARI

- Damiens'in parçalanana bedeni
- Seksen yıl sonra sessiz çizelge
- Suçtan suçlu ruha
- Reformcuların ekonomik cezası

Bu ara sayfa metni uzatmak için değil, zihinde yön duygusu kurmak için var. Sağdaki gravürü bölümün hafıza kapısı olarak kullanın; soldaki başlıklar ilerledikçe aynı ana sorunun farklı yüzlerini gösterecek.

Damiens'in parçalanan bedeni

Halka açık işkence suçlunun bedeninde hükümdarın yaralanmış gücünü yeniden sahneleyen siyasi tiyatrodur.

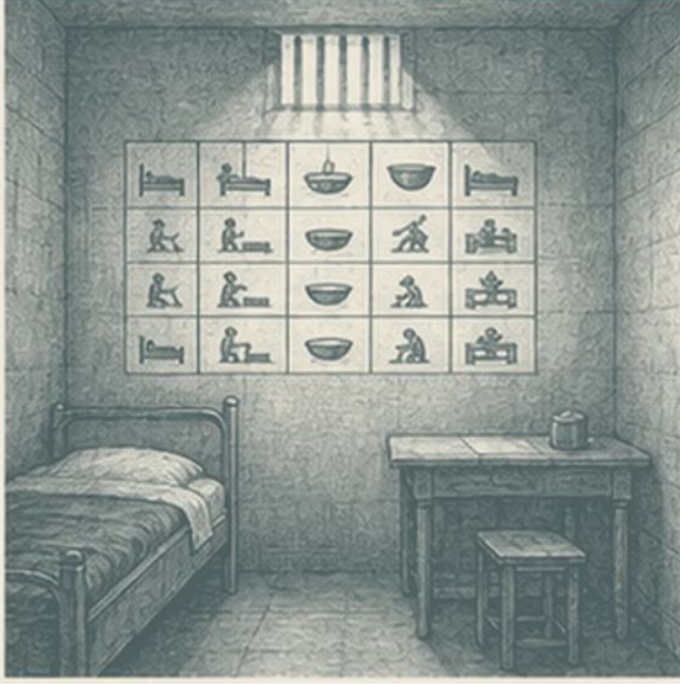
Kitap 1757'de kralı öldürmeye teşebbüs eden Damiens'in halka açık, ayrıntılı işkencesiyle başlar. Ceza hükümrânın yaralanmış gücünü suçlunun bedeninde gösterir.

Meydan tiyatrosunda acı yalnız suçluya verilmez; halka kralın üstünlüğü seyrettirilir. Beden siyasi mesaj panosudur.

Fakat gösteri ters tepebilir. Kalabalık mahkuma acır, cellada öfkelenir veya isyana dönüşür. Hükümdarın zafer sahnesi denetimsizdir.

Foucault bu sert açılışı modern cezanın görünmezliğini karşılaştırmak için kullanır.

Seksen yıl sonra sessiz çizelge

Meydandaki tek büyük şiddetin yerini mahkumun her dakikasını biçimlendiren sessiz ceza çizelgesi alır.

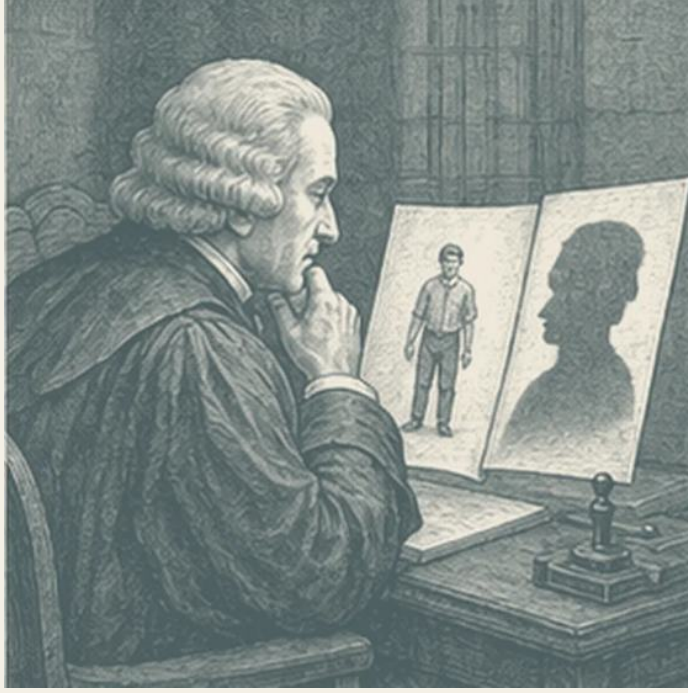
Kitabın ikinci belgesi genç mahkumların gününü dakika dakika düzenleyen cezaevi programıdır. Uyanma, çalışma, dua ve yemek sessiz kuralla bağlanır.

Kanlı meydandan çizelgeye geçiş daha yumuşak görünür. Fakat iktidar yok olmamış, bedeni sürekli işleyen ayrıntılı düzene dönüşmüştür.

Bir kez döven güç yerine her gün oturuşu, zamanı ve alışkanlığı biçimlendiren güç gelir.

Foucault'nun sorusu 'ceza insancıl oldu mu?' kadar 'hangi yeni denetim daha etkili hale geldi?' sorusudur.

Suçtan suçlu ruha

Modern ceza yalnız eylemi değil uzman raporlarıyla kişinin karakterini ve gelecekteki tehlikesini de yargılar.

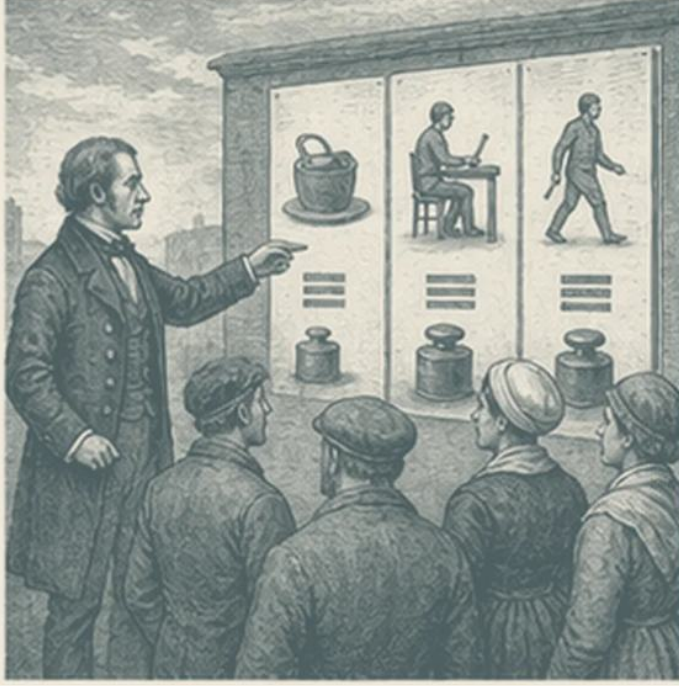
Eski ceza belirli eyleme karşılık verirken modern mahkeme kişinin karakteri, geçmişi, tehlikeliliği ve düzeltilebilirliğini de yargılar.

'Ne yaptı?' sorusuna psikiyatrist, sosyal hizmet ve kriminoloji 'nasıl biri?' sorusunu ekler. Ceza ruhun bilimine açılır.

Bu bilgi daha uygun karar sağlayabilir, fakat cezanın sınırını belirsizleştirir. Gelecekte tehlikeli olma ihtimali bugünkü yaptırımını uzatabilir.

Foucault suçlu kimliğinin hukuk ile uzman bilginin ortak ürünü olduğunu gösterir.

Reformcuların ekonomik cezası

Reformcu ceza hükümdarın öfkesini azaltırken suçlara önceden hesaplanmış ve toplum geneline yayılan işaretler koyar.

On sekizinci yüzyıl reformcuları keyfi ve aşırı işkenceye karşı orantılı, düzenli cezalar önerir. Her suç toplumsal sözleşmeye zarar verir, ceza caydırıcı işaret olmalıdır.

Bir mağazadaki fiyat etiketi gibi, suçun cezası önceden bilinir ve hükümdarın öfkesinden bağımsızlaşır.

Amaç daha az değil daha iyi dağıtılmış cezadır. Yasadışı davranışların tamamına ulaşan düzenli ağ kurulur.

İnsanileşme gerçek olabilir, fakat aynı anda iktidarın hesaplı ve sürekli hale gelmesini görmek gerekir.

YENİ BÖLÜM

İKİNCİ KISIM · DİSİPLİNİN ARAÇLARI

BU BÖLÜMÜN DURAKLARI

- Uysal beden nasıl üretilir?
- Mekanda herkese bir yer
- Zamanın ince parçaları
- Egzersiz ve basamak
- Hiyerarşik bakış

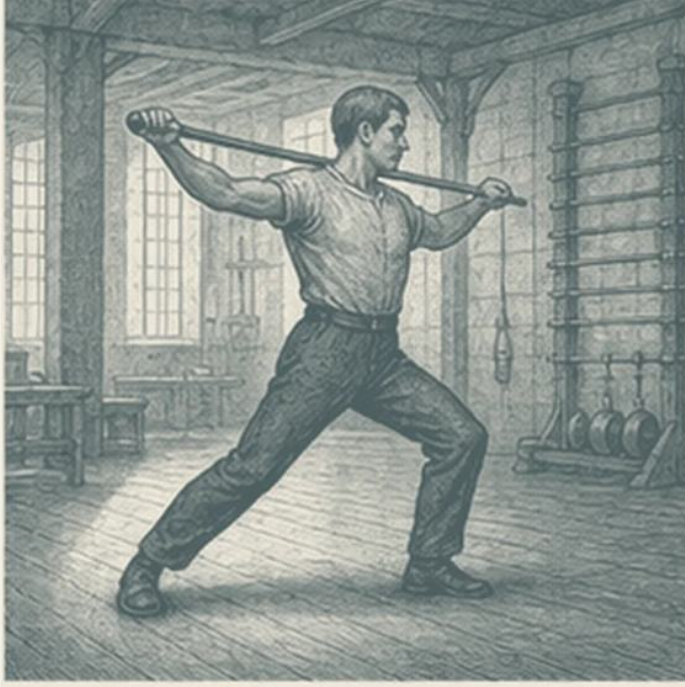

Bu ara sayfa metni uzatmak için değil, zihinde yön duygusu kurmak için var. Sağdaki gravürü bölümün hafıza kapısı olarak kullanın; soldaki başlıklar ilerledikçe aynı ana sorunun farklı yüzlerini gösterecek.

İKİNCİ KISIM · DİSİPLİNİN ARAÇLARI

06. DURAK

Uysal beden nasıl üretilir?

Disiplin bedeni kırıp atmaz; hareketini hassaslaştırırken onu yararlı ve kolay denetlenebilir hale getirir.

Disiplin bedeni hem daha yararlı hem daha itaatkar yapar. Asker daha hızlı ateş eder, öğrenci daha düzenli yazar, işçi hareketi ölçülü tekrarlar.

Hamur gibi ezmek yerine makine parçasını hassas ayarlamak düşünün. Beden yok edilmez; kapasitesi artırılır ve denetime bağlanır.

Foucault iktidarın yalnız yasaklamadığını burada gösterir. Beceri, verim ve bilgi üretirken özgürlüğü biçimlendirir.

Modern kurumların başarısı ve baskısı aynı teknik içinde bulunabilir.

İKİNCİ KISIM · DİSİPLİNİN ARAÇLARI

07. DURAK

Mekanda herkese bir yer

Numaralı yerler insanları yalnız barındırmaz; yoklama, karşılaştırma ve gözetimi mümkün kılan düzen kurar.

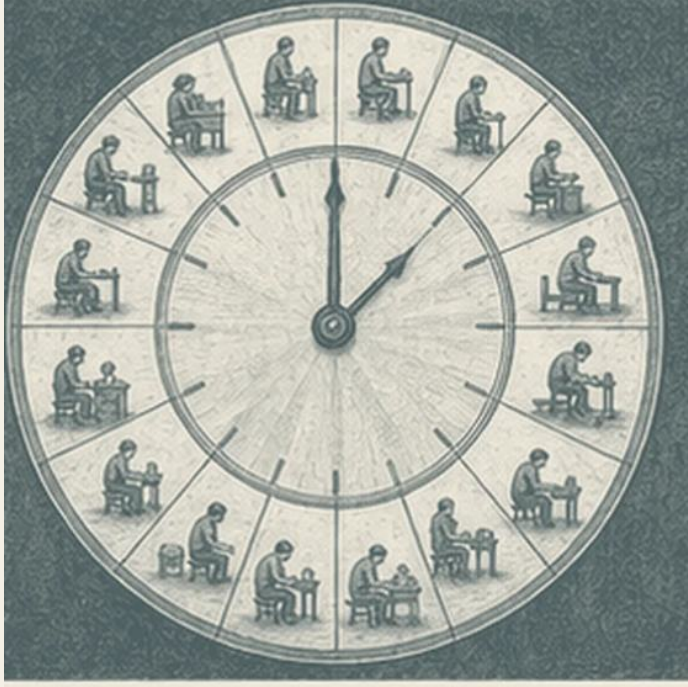
Kışla, sınıf ve atölye kişileri sıraya, hücreye, masaya ve göreve dağıtır. Kim nerede belli olduğunda karşılaştırma ve gözetim kolaylaşır.

Açık pazarda kalabalığı izlemek zordur; numaralı masalarda devamsızlık ve hız anında görünür.

Mekan tarafsız kabuk değildir. Duvar, koridor ve oturma planı davranışı önceden düzenler.

Bugün açık ofis, turnike ve dijital konum sistemi aynı soruyu taşır: Yerleşim kimin görmesini ve kimin hareketini kolaylaştırıyor?

Zamanın ince parçaları

Günün küçük zaman kutularına bölünmesi ortak üretimi hızlandırırken bedenin ritmini dış çizelgeye bağlar.

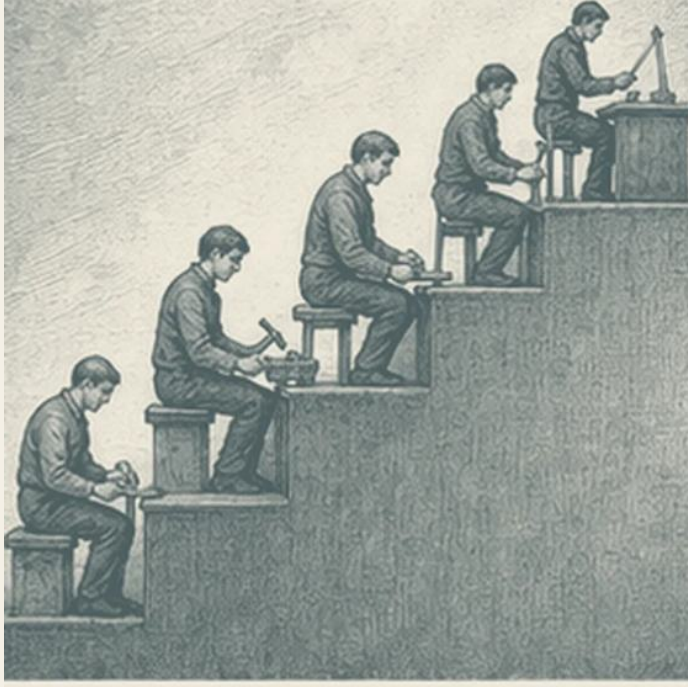
Disiplin günü saatlere, görevi hareketlere böler. İşin yalnız bitmesi değil nasıl ve ne kadar sürede yapıldığı ölçülür.

Ustanın serbest ritmi, kronometreyle standart harekete dönüşür. Boş saniye verimsizlik olarak görünür.

Bu düzen büyük koordinasyon sağlar; tren, hastane ve okul ortak zaman olmadan işlemez. Aynı zamanda bedenin ritmini dış çizelgeye bağlar.

Foucault ilerlemeyi inkar etmez, üretkenliğin hangi itaat tekniğiyle geldiğini sorar.

Egzersiz ve basamak

Basamaklı egzersiz beceri üretirken kişiyi rütbe, not ve normal ilerleme çizgisi içinde şekillendirir.

Asker veya öğrenci kolay hareketten zora, sınıftan rütbeye ilerleyen seri egzersizlerle kurulur. Kişi yalnız değerlendirilmez, aşama aşama üretilir.

Piyano gamı tekrarı beceri kazandırır. Aynı teknik not, sıra ve ceza ile normal davranış ölçüsü de kurabilir.

Disiplin tek büyük emir değil küçük tekrarların toplamıdır. İnsan alışkanlık içinde biçimlenir.

Eğitim ile denetim bu yüzden kolay ayrılmaz; sorulması gereken hedef, söz hakkı ve ölçünün kimde olduğudur.

İKİNCİ KISIM · DİSİPLİNİN ARAÇLARI

10. DURAK

Hiyerarşik bakış

Her an bakılma ihtimali gözetmenin fiilen müdahale etmediği anlarda bile davranışı düzenleyebilir.

İyi disiplin sürekli görebilen bir bakış ister. Mimari, üst gözetmeni ve alt sıraları görünürlük içinde düzenler.

Fabrika penceresi ışık kadar ustabaşının bütün tezgahları görmesini sağlar. Görünür olmak davranışı değiştirir.

Gözetmen her an bakmasa bile bakabilme ihtimali düzen üretir. İktidar fiziksel müdahaleden önce olasılık olarak çalışır.

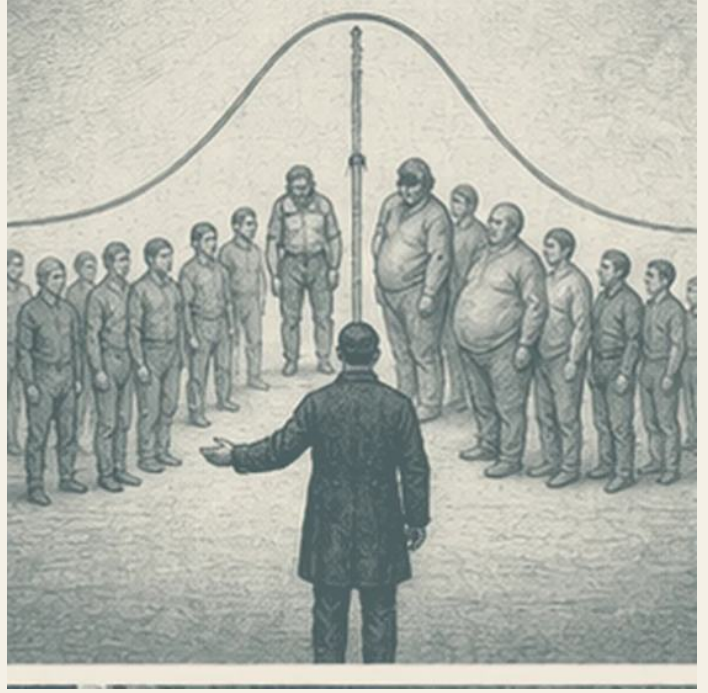
Günümüz kamera ve performans panelleri bu bakışı insan gözünün ötesine taşır.

YENİ BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ KISIM · PANOPTİKON

BU BÖLÜMÜN DURAKLARI

- Normalleştirici ceza
- Sınavın çift yüzü
- Panoptikon: Görünmeden görmek
- Veba şehri ve cüzzamlı

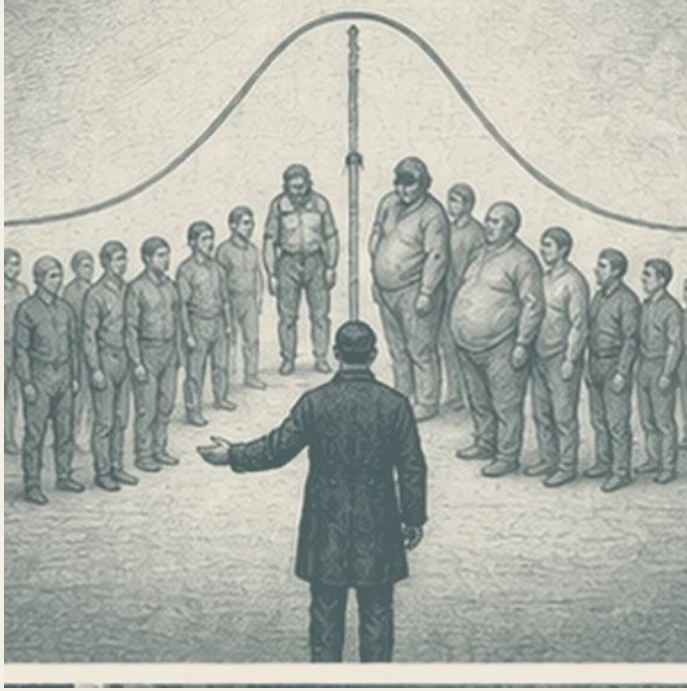

Bu ara sayfa metni uzatmak için değil, zihinde yön duygusu kurmak için var. Sağdaki gravürü bölümün hafıza kapısı olarak kullanın; soldaki başlıklar ilerledikçe aynı ana sorunun farklı yüzlerini gösterecek.

ÜÇÜNCÜ KISIM · PANOPTİKON

11. DURAK

Normalleştirici ceza

Normalleştirme yasayı çiğnemeyi değil ortalamadan sapmayı ölçerek kişileri iyi, geri veya riskli diye sıralar.

Disiplin yalnız yasak eylemi cezalandırmaz; geç kalma, dağınıklık, düşük hız ve beklenenden sapmayı küçük yaptırımlarla düzeltir.

Hukuk hırsızlık oldu mu diye sorar, normalleştirme 'diğerlerinden ne kadar geridesin?' diye sorar.

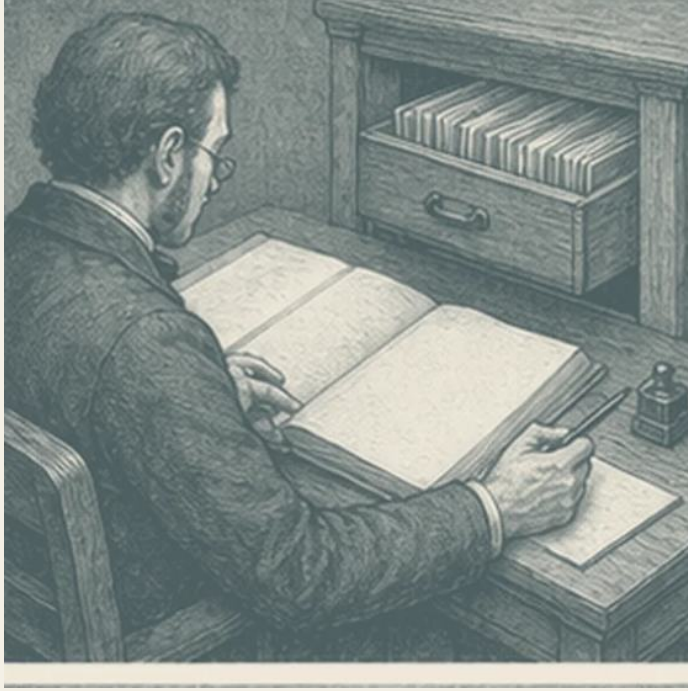
Ödül ve ceza sıralama oluşturur. İyi öğrenci, riskli mahkum, verimli işçi gibi kimlikler ölçüden doğar.

Normal yararlı karşılaştırma olabilir, fakat farklılığı kusur haline getirirse görünmez baskı kurar.

ÜÇÜNCÜ KISIM · PANOPTİKON

12. DURAK

Sınavın çift yüzü

Sınav kişiyi ölçerken onun hakkında kalıcı dosya üretir; bilgi ve yönetim aynı masada birleşir.

Sınav gözetim ile bilgiyi birleştirir. Öğrenciye not verirken onun hakkında dosya üretir; birey karşılaştırılabilir vaka olur.

Doktor muayenesi yardım sağlar, aynı anda bedenleri sınıflandıran veri toplar. Bilmek ve yönetmek iç içe geçer.

Foucault bilgi sahte olduğu için değil, kurum içindeki güç ilişkisiyle üretildiği için bunu vurgular.

Sınavın adaleti sorunun kalitesi kadar kaydın kimde olduğu ve kişiyi ne kadar süre izlediğiyle ilgilidir.

ÜÇÜNCÜ KISIM · PANOPTİKON

13. DURAK

Panoptikon: Görünmeden görmek

Merkez kulede göz olup olmadığı bilinmediğinde mahkum gözetimi kendi davranışına yerleştirir.

Bentham'ın tasarımıyla merkez kule çevredeki hücreleri görür, mahkum kulede biri olup olmadığını bilemez. Bu belirsizlik gözetimi kişinin içine taşır.

Kamera çalışıyor mu bilmediğiniz koridorda davranışınızı yine ayarlarsınız. Sürekli gerçek bakış yerine sürekli ihtimal yeterlidir.

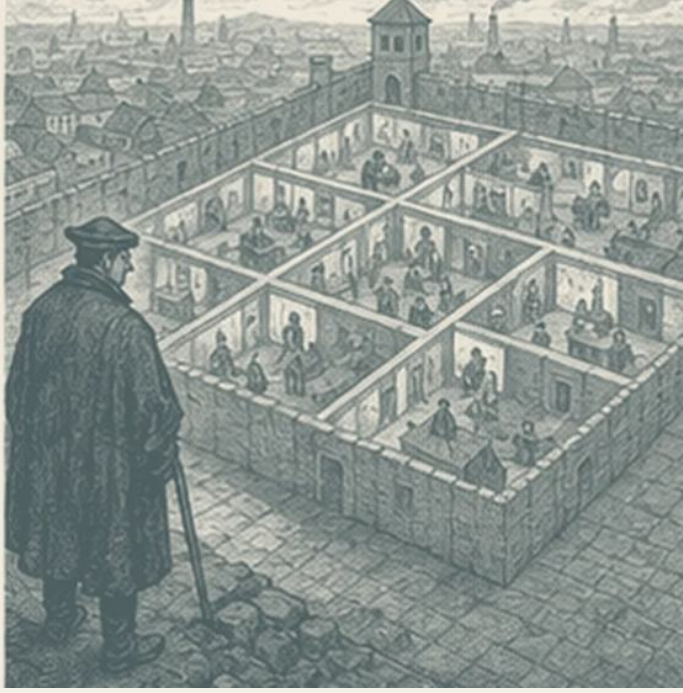
Panoptikon belirli hapishane kadar iktidar diyagramıdır. Okul, hastane ve fabrika farklı amaçlarla aynı görünürlük mantığını kullanabilir.

Foucault modern toplumun her yerinin tek kule olduğunu söylemez; aktarılabilir bir tekniği gösterir.

ÜÇÜNCÜ KISIM · PANOPTİKON

14. DURAK

Veba şehri ve cüzzamlı

Veba düzeni insanları dışarı atmak yerine ev ve kayıt hücrelerinde tek tek görünür hale getirir.

Cüzzamlı toplum dışına atılır; veba şehrinde ise herkes evine kapatılır, kayıt ve yoklamayla tek tek izlenir. Dışlama ile ayrıntılı disiplin iki iktidar modelidir.

Biri kapının dışına çizgi çeker, diğeri içeride her odayı numaralar. Modern kurumlar ikisini birleştirebilir: Normal olmayanı ayırıp sürekli inceler.

Salgın önlemi hayat kurtarabilir. Foucault tıbbi gereği inkar etmez; acil düzenin nasıl kalıcı yönetim tekniğine dönüşebildiğini sorar.

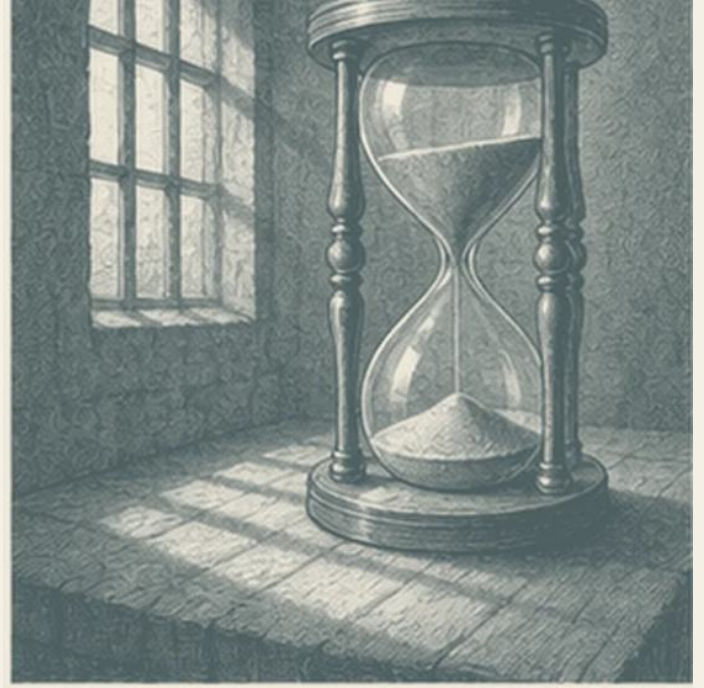
Kriz sırasında kurulan veri ve yetkinin kriz sonrası kaderi demokratik sorudur.

YENİ BÖLÜM

DÖRDÜNCÜ KISIM · HAPİSHANE VE BUGÜN

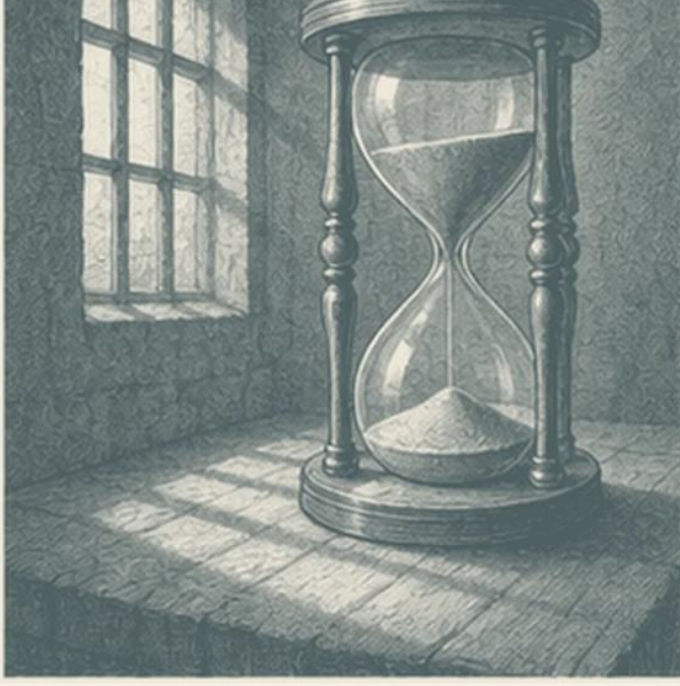
BU BÖLÜMÜN DURAKLARI

- Hapishane neden hemen yayıldı?
- Başarısızlık mı, işlev mi?
- Karceral toplum
- Telefondaki küçük kule

Bu ara sayfa metni uzatmak için değil, zihinde yön duygusu kurmak için var. Sağdaki gravürü bölümün hafıza kapısı olarak kullanın; soldaki başlıklar ilerledikçe aynı ana sorunun farklı yüzlerini gösterecek.

Hapishane neden hemen yayıldı?

Hapishane özgürlüğü zaman birimiyle ölçerek eşit ceza görüntüsü verir, fakat hayatlar üzerindeki sonuç eşit olmayabilir.

Hapishane özgürlüğü elinden aldığı için eşit ve ölçülebilir ceza gibi görünür. Ayrıca çalışma, eğitim ve gözetimle kişiyi dönüştürme vaadi taşır.

Para cezası zenginle yoksula eşit değildir; bir yıl zaman herkese aynı görünür. Oysa yaşam koşulları ve sonuçlar yine eşit değildir.

Hapishane disiplin tekniklerinin yoğunlaştığı kurumdur. Suçu yalnız ödetmek değil kişiyi düzeltmek ister.

Bu doğal ceza biçimi değildir; belirli tarihsel tekniklerin buluşmasıdır.

Başarısızlık mı, işlev mi?

Suç azaltmadığı söylenen hapisanenin sürmesi, görünür amaç dışında hangi işlevleri ürettiğini sormayı gerektirir.

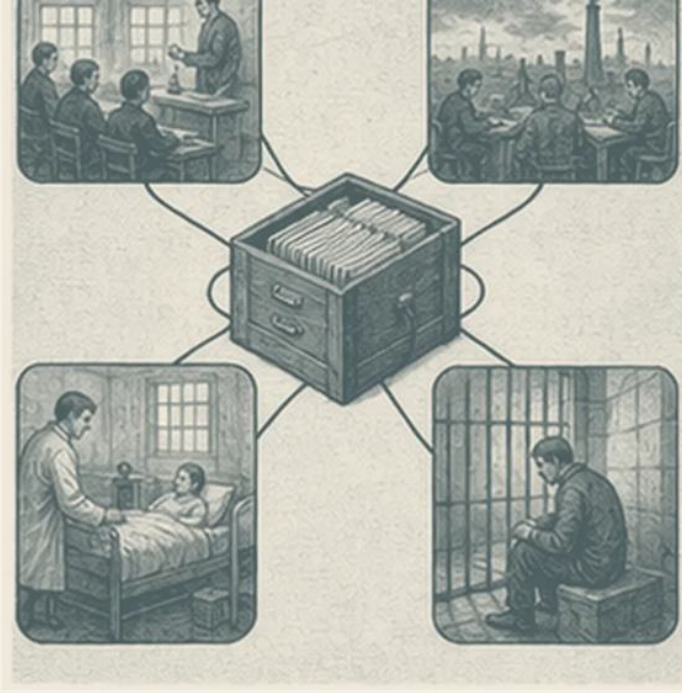
Hapishanenin suçu azaltmadığı, tekrar suça ve suçlu çevresine yol açtığı daha başından bilinir. Buna rağmen kurum sürer.

Sürekli aynı sonucu vermeyen makine neden atılmaz? Foucault görünür başarısızlığın başka işlev ürettiğini sorar.

Hapishane belirli bir 'suçlu' sınıfı ayırır, gözetilebilir hale getirir ve diğer yasa dışılık türlerinden dikkati uzaklaştırabilir.

Başarısızlık reform çağrılarını da besler; kurum kendi eleştirisiyle birlikte yeniden kurulur.

Karceral toplum

Okul, fabrika ve hastane hapishane değildir, fakat kayıt ve normalleştirme teknikleri kurumlar arasında dolaşabilir.

Hapishane duvarları dışındaki okul, fabrika, kışla ve hastane aynı değildir. Fakat kayıt, sınav, sıra ve normalleştirme tekniklerini paylaşabilir.

Foucault toplumun bütünü hapishanedir demez; ceza mantığının geniş bir disiplin ağı içinde anlaşılması gerektiğini gösterir.

Çocuk davranış puanı, çalışan performans paneli ve risk skoru farklı amaçlarla benzer karşılaştırma düzeni kurar.

Kurumun yararı, tekniğin güç etkisini sorgulamamayı gerektirmez.

DÖRDÜNCÜ KISIM · HAPİSHANE VE BUGÜN

18. DURAK

Telefondaki küçük kule

Konum, tıklama, hız ve yüz verisi günümüz gözetimini merkez kuleden dağıtık platformlara taşır. Kişi yalnız izlenmez, tahmin edilir ve yönlendirilir.

Adım sayacı sağlık motivasyonu verirken sigorta veya işveren ölçüsüne dönüşebilir. Aynı veri bakım ve denetim arasında hareket eder.

Foucault'nun modeli dijital dünyayı tam açıklamaz; şirket, algoritma ve gönüllü paylaşım yeni boyutlardır.

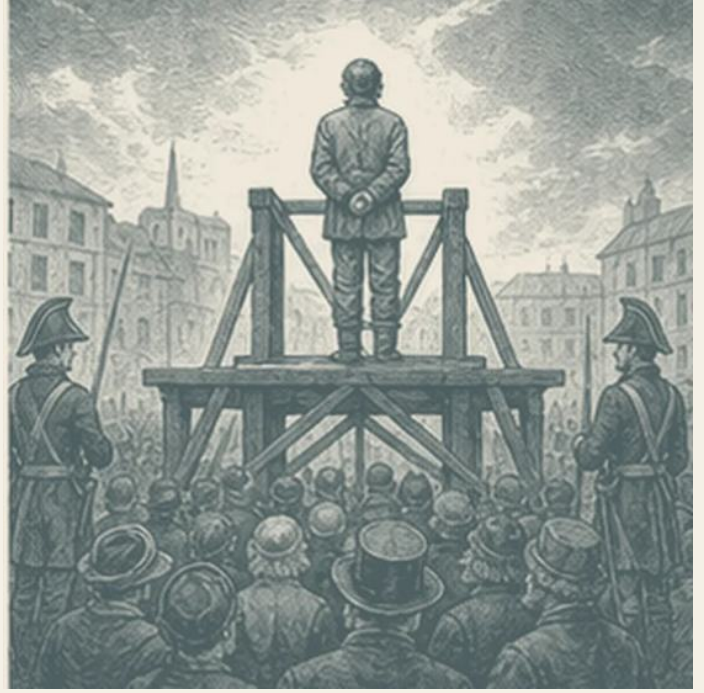
Yine de görünürlük ile öz düzenleme bağlantısı güçlüdür: Puanı gören kişi kendini ölçünün dilinde yönetir.

YENİ BÖLÜM

SON DURAKLAR

BU BÖLÜMÜN DURAKLARI

- Foucault'nun eksik bıraktıkları
- Disiplinin yararı olabilir mi?
- Bir kurumu Foucault gibi gezmek
- Bir cümlede kitabın özü

Bu ara sayfa metni uzatmak için değil, zihinde yön duygusu kurmak için var. Sağdaki gravürü bölümün hafıza kapısı olarak kullanın; soldaki başlıklar ilerledikçe aynı ana sorunun farklı yüzlerini gösterecek.

SON DURAKLAR

19. DURAK

Foucault'nun eksik bıraktıkları

Kitap disiplinin yayılışını güçlü anlatır, fakat reformların gerçek acı azaltımını ve mahkumların direniş deneyimini bazen arka plana iter.

Fransa merkezli tarih başka ülkelerin ceza yollarına aynen uymaz. Irk, sömürge ve cinsiyet farkları daha geniş çalışma ister.

İktidarın her yerde görünmesi değişimin nereden geleceğini belirsizleştirebilir. Foucault direniş imkanı kabul eder, fakat bu kitap ayrıntılı program sunmaz.

20. DURAK

Disiplinin yararı olabilir mi?

Cerrahi hijyen, uçuş kontrol listesi ve okul rutini disiplin olmadan zarar görebilir. Sorun her düzenin baskı olması değildir.

Kontrol soruları şunlardır: Kuralın amacı açık mı, ölçülen kişi söz sahibi mi, veri itiraz edilebilir mi ve sapma otomatik kusur sayılıyor mu?

Foucault bizi düzeni reddetmeye değil masum görünen tekniğin güç yapısını incelemeye çağırır.

SON DURAKLAR

21. DURAK

Bir kurumu Foucault gibi gezmek

Kapıdan girince kim görünür, kim görünmeden görür? Zaman nasıl bölünür, bedenler nereye yerleştirilir, hangi davranış kayda girer?

Sınav veya puan yalnız sonuç mu ölçüyor, kişi hakkında kalıcı kimlik mi üretiyor? Veriyi kim saklıyor ve nasıl itiraz edilir?

Duvar ve çizelge böylece iktidarın sessiz cümleleri olarak okunur.

22. DURAK

Bir cümlede kitabın özü

Modern ceza işkenceyi azaltırken iktidarı ortadan kaldırmadı; bedeni zaman, mekan, gözetim, sınav ve normalleştirmeye sürekli biçimlendiren daha sessiz bir disiplin ağı kurdu.

Akılda kalacak görüntü boş gözetleme kulesidir: Orada göz olmasa bile görülme ihtimali insanı kendi gardiyanına çevirebilir.

KAYNAKLAR VE KAPSAM

Neye dayandık, nerede durduk?

- [1] Penguin Random House - Discipline and Punish
[2] Stanford Encyclopedia of Philosophy - Michel Foucault
[3] Internet Encyclopedia of Philosophy - Foucault
[4] Foucault.info - Panopticism

TELİF VE SORUMLULUK NOTU

Bu çalışma eğitim ve araştırma amacıyla hazırlanmış özgün bir özet ve yorum rehberidir. Kitabın cümlelerini yeniden üretmez ve özgün eserin yerini tutmaz. Sağlık ve psikoloji başlıkları genel bilgi verir; tanı, tedavi veya kişiye özel profesyonel öneri değildir.

SON CÜMLE

Akılda kalacak görüntü boş gözetleme kulesidir: Orada göz olmasa bile görülme ihtimali insanı kendi gardiyanına çevirebilir.